

6. Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням від 14.12.1990 р. : Міжнародний документ. URL:https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_907 (Дата звернення 10.03.2021).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення 10.03.2021).

8. Правила внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України від 18.03.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0445-13>(Дата звернення 10.03.2021).

Наталія Петрівна ЧЕРНЯК,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри кримінального процесу

Дніпротперовський державний університет внутрішніх справ

Марія Сергіївна ПЯНИЧУК,

курсантка 3 курсу

Дніпротперовський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Одним із фундаментальних прав людини, які закріплені у Конституції України, як у найвищому нормативно-правовому акті країни, є право кожної людини на свободу та особисту недоторканність(ст. 29). Також, відповідно до ст.3 Конституції України права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави[1].

Захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження завжди приділялась значна увага на різних його стадіях, зокрема під час застосування запобіжних заходів. Так, домашній арешт, як один із видів запобіжних заходів, будучи ззовні м'яким, є досить серйозним обмеженням

свободи та особистої недоторканості підозрюваного та обвинуваченого в кримінальному процесі, а недотримання законних норм в застосуванні такого запобіжного заходу може призвести до суттєвого порушення конституційних прав і свобод особи. Таким чином, роль та місце запобіжних заходів, а саме домашнього арешту у кримінальному судочинстві безпосередньо пов'язані з гарантіями захисту особи в кримінальному процесі.

За ступенем суворості в системі запобіжних заходів домашній арешт посідає друге місце після тримання особи під вартою, що свідчить про актуальність розглядуваної проблеми. Також аналіз даних судової статистики протягом 2014-2019 років свідчить, що на другому місці по поширеності, після тримання під вартою, є запобіжний захід у вигляді домашнього арешту (9247 рішень) [2]. Загалом, для всіх категорій злочинів спостерігається зростання кількості рішень, які публікуються у ЄДРСР та де фігурує домашній арешт. Тобто, вищенаведена статистика надає нам можливість наглядно побачити необхідність у всебічному аналізі правових норм, що регулюють домашній арешт, а також швидке виявлення та усунення недоліків його практичному застосуванні та усунення певних прогалин у нормах різних законодавчих актах, які вкрай негативно впливають на дотримання прав учасників кримінального процесу. Також важливим аспектом є постійне вдосконалення норм, що регулюють домашній арешт, з метою покращення процедури його реалізації.

Окрім Кримінального процесуального кодексу[3], діючою нормативно-правовою базою, що регулює норми застосування домашнього арешту, як одного із видів запобіжних заходів, був прийнятий Наказ МВС № 654 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на

запобіжний захід у вигляді домашнього арешту»[4], а також Наказ МВС № 480 «Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю»[5].

Аналізуючи вищенаведені нормативні документи, було визначено, що контроль за виконанням заборон і обмежень на вихід особи за межі житлового приміщення регулюється за допомогою таких заходів:

1. Право поліцейського з'являтися в житло підозрюваної, обвинуваченої особи з метою перевірки дотримання встановлених судом зобов'язань та обмежень[2];

2. Вимагати в підозрюваного, обвинуваченого в усній або письмовій формі пояснення з питань, пов'язаних з виконанням покладених на нього обов'язків;

3. Отримувати від членів сім'ї підозрюваного, обвинуваченого або інших осіб, які мешкають разом з ним, за їх згодою, пояснення з приводу його поведінки.

4. Застосування електронних засобів контролю (далі - ЕЗК), до яких належать електронний браслет, електронний моніторинг, мобільний контрольний пристрій, мобільний пульт моніторингу, стаціонарний пульт моніторингу, стаціонарний контрольний пристрій

Не всі вищевказані контролюючі заходи можна визнати ефективними, так як на практиці відомо доволі багато випадків, коли підозрювані чи обвинувачені особи, будучи під домашнім арештом, покидали своє місце проживання, тікали за межі України і, як наслідок, уникали відповідальності та покарання за вчинені ними кримінальні правопорушення. З іншої сторони існує також багато сумнівів пов'язаних із застосуванням домашнього арешту, з огляду на нормативно-правові, організаційні, фінансові та матеріально-технічні аспекти.

На нашу думку до основних проблем застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту можна враховувати наступні: відсутність чіткого суб'єкта виконання ухвали щодо обліку підозрюваних, обвинувачених, які

перебувають під домашнім арештом; не визначеність чіткої періодичності проведення контрольних перевірок, щодо не залишення місця проживання підозрюваним або обвинуваченим; недостатня фінансова та матеріально-технічна забезпеченість застосування ЕЗК.

Говорячи про першу проблему, а саме відсутність чіткого суб'єкта, варто розглянути думки вчених з приводу цього питання. Так, на думку В.Г. Крайнюка в ухвалі суддіпро застосування домашнього арешту обов'язково повинно бути вказано орган чи посадову особу, на яку покладається здійснення нагляду за дотриманням обмежень чи заборон[5, с. 320–321]. Ми вважаємо, що дуже важливим аспектом є необхідність наділення такими функціями певного суб'єкту, чітке розроблення і закріплення їх прав та обов'язків в законодавстві.

Ще ми погоджуємося з думкою В. Г. Крайнюка щодо необхідності прийняття окремого Закону України «Про домашній арешт», в якому буде чітко регламентовано порядок і умови застосування та здійснення такого виду запобіжного заходу. Також, в Законі повинні бути чіткі вказівки про суб'єкта здійснення нагляду за особою, якій призначено домашній арешт, а також способи такого здійснення. Цим Законом, звичайно ж, повинні бути гарантовані права та законні інтереси осіб, до яких буде застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту[5, с. 321–322].

Розглядаючи питання щодо відвідування органами поліції підозрюваних, обвинувачених, щодо яких застосовано домашній арешт, варто зазначити, що така перевірка працівниками проводиться у денний час, проте якщо надійшов сигнал про порушення умов цього заходу, а саме залишення житла у заборонений час, працівники поліції можуть навідатися до цієї особи і вночі. Періодичність відвідування визначається начальником органу внутрішніх справ. При цьому, якщо згідно з умовами застосованого запобіжного заходу підозрюваному, обвинуваченому заборонено залишати житло цілодобово,

відвідування його місця проживання повинно здійснюватися не рідше одного разу на сім днів[3].

Таким чином, не існує чітко регламентованої кількості проведень перевірок підозрюваних, обвинувачених, у яких заборона покидати житло встановлена на певний період, а відвідування особи, щодо якої обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, тільки один раз на тиждень є неефективною, оскільки за вказаний період підозрюваний (обвинувачений), має досить часу для знищення слідів злочину, здійснення впливу на свідків та потерпілих, а також для того, щоб сховатися за межі України.

Розглядаючи застосування ЕЗК, ми вважаємо, що впровадження таких сучасних засобів стеження(а саме, закріплення на тілі підозрюваного, обвинуваченого електронного браслету, що дає змогу відстежувати та фіксувати його місцезнаходження) робить цей запобіжний захід дійсно альтернативним взяттю під варту і має доволі дієвий характер спостереження за особою та її контролю. Проте, необхідно нагадати про те, що навіть вони не можуть забезпечити повний контроль над підозрюваним чи обвинуваченим. Це можна пояснити тим, що застосування сучасних науково-технічних засобів контролю підозрюваного (обвинуваченого), що знаходиться під домашнім арештом, у всіх регіонах країни неможливо. Причина такої ситуації криється в фінансово-економічних аспектах, тобто, іншими словами, неможливо надати кримінально-виконавчим органам всіх міст і районів такі кошти, які визначені. Крім того, унаслідок такої неможливості виділення достатніх коштів на електронні засоби, їх не тільки не вистачає, а й ті що закупаються, є дешевшими і не такими якісними, і відповідно є неефективними. Бо тільки якісні та сертифіковані пристрої можуть гарантувати виконання покарання чи застосування як запобіжного заходу домашнього арешту повною мірою.

Тож, варто наголосити на тому, що проблематика даного питання є актуальною і потребує дослідження для реалізації усіх заходів примусу й подолання негативних обставин, що перешкоджають вирішенню завдань кримінального судочинства у повній мірі. І підсумовуючи усе вищесказане, ми вважаємо доцільним поставити питання про впровадження чіткої регламентації домашнього арешту, а також визначення кола суб'єктів проведення нагляду за особами, що знаходяться під домашнім арештом. Також відвідування помешкань таких осіб повинно здійснюватися не рідше ніж один раз на два дні, і доцільним буде складання на початку кожного місяця відповідних графіків проведення відвідувань, які будуть затверджуватися у начальника відповідного органу внутрішніх справ та долучати до контрольно-наглядової справи.

Перелік використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 13.05.2021 року).
2. «Статистичний аналіз застосування судами запобіжних заходів, 2014-2018». URL: <https://socialdata.org.ua/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=4367> (дата звернення 13.05.2021 року).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 13.05.2021 року).
4. Наказ МВС від 13.07.2016 № 654 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-16#Text> (дата звернення 13.05.2021 року).
5. Наказ МВС від 08.06.2017 № 480 «Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#Text> (дата звернення 13.05.2021 року).

6. Домашній арешт як запобіжний захід у кримінальному провадженні. Крайнюк В. Г. Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. 2013. Т. 26 (65). № 2–1. Ч. 2. С. 317–324.

Аліна Григорівна ГАРКУША,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

22 листопада 2018 року Верховною Радою України було прийнято Закон № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який набрав чинності 01.07.2020 р.[1]. Відповідно до зазначеного закону ст.ст. 11 і 12 Кримінального кодексу (далі –КК) України, введено родові поняття «кримінальне правопорушення», яке в свою чергу поділяється на кримінальні проступки (далі –проступок) і злочини[2]. Злочини і кримінальні проступки відрізняються лише –покаранням: а саме воно не може передбачати позбавлення волі, а штраф за проступок не може перевищувати трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У статті 215 Кримінального-процесуального кодексу України (далі - КПК) «Досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків» зазначено, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків у формі дізнання[3].

Одним із різновидів спрощеної форми кримінальних процесу є спрощений порядок судового розгляду щодо кримінальних проступків, який отримав регламентацію у параграфі 1 глави 30 КПК України (ст.ст. 381-382).